



Õiguskantsler

Teie nr

Meie 13.07.2020 nr 7-6/200379/2004005

Kooselulepingu sõlmimine välisriigi kodanikuga

Austatud []

Pöördusite õiguskantsleri poole, sest osa notareid ei sõlmi kooselulepingut, kui vähemasti üks lepingupooltest on välisriigi kodanik, kelle andmed pole kantud Eesti rahvastikuregistrisse. Teavitasin Teid, et küsisin välisriigi kodanikuga kooselulepingute sõlmimise kohta teavet Notarite Kojalt. Samas küsimuses esitati vahepeal ka üks kaebus kohtule. Kohtuotsus selles asjas on jõustunud ning see aitab kaasa õiguspraktika kujundamisele.

Notarite Koja esindaja teatas, et kooseluseaduse rakendusaktide puudumise tõttu on peamiseks probleemiks kooselulepingu sõlmimise eelduste täidetuse kontrollimine, sest kooseluseaduses ei ole sätestatud, kuidas nende eelduste kindlakstegemine käib. Kohus aga leidis, et ka välisriigi kodanikuga kooselulepingu sõlmimisel on võimalik kontrollida kooselulepingu sõlmimise eelduste täidetust vaatamata kooseluseaduse rakendusaktide puudumisele.

Selgitan lähemalt.

[Kooseluseaduse](#) (KooS) § 1 lg 1 kohaselt võivad kooselulepingu sõlmida kaks inimest, kellest vähemalt ühe elukoht on Eestis. Seega ei kehtesta seadus piirangut lepingut sõlmivate inimeste kodakondsusele; lepingut peab olema võimalik sõlmida ka välisriigi kodanikel. Seadus sätestab vaid nõude, et vähemalt ühe partneri elukoht peab olema Eestis.

Kooselulepingu sõlmimine on samasoolistele elukaaslastele ainus võimalus oma perekonnaelu õiguslikult vormistada. Selline võimalus peab olema tagatud perekonnapõhiõiguse järgimiseks. Samuti on kooselulepingu sõlmimine vajalik selleks, et saada osa pereliikmetele ette nähtud õigustest ja hüvedest. Näiteks välisriigi kodanikule on kooselulepingu sõlmimine vajalik elamisloa taotlemiseks samasoolise elukaaslase juurde elama asumiseks.

Riigikohus kinnitas, et kooseluseadus (KooS) on jõustunud (RKPKm 10.04.2018, nr [5-17-42](#), p 32) ning põhiseadusvastase lünga tuvastamiseks ei piisa tõdemusest, et kooseluseaduse rakendusaktid on vastu võtmata. Kui ilmnevad kooseluseaduse ja teiste õigusaktide vahelised vastuolud, tuleb need lahendada asjakohastest tõlgendusvormidest ja -printsippiidest lähtudes, nagu näiteks *lex posterior derogat priori* (RKPKm 10.04.2018, nr [5-17-42](#), p 38).

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Notarite Koda selgitas, et abiellumisel kontrollitakse abielu sõlmimise eelduste täidetust rahvastikuregistri andmete põhjal. Kui kohaldada analoogiat abielu sõlmimisega, peaks välismaalaste puhul lähtuma ka [rahvusvahelise eraõiguse seadusest](#) (REÕS § 56). Sellisel juhul on aga probleemiks see, et notaritel ei ole kohustust selgitada inimestele välisriigi õigust, ning välisriigi õigus ei pruugi näha ette kooselulepingu sõlmimise võimalust ega selle aluseid. Kokkuvõttes ei pruugi selline leping olla kehtiv ning selle õiguslikud tagajärjed pole selged.

Harju Maakohus tegi 08.06.2020 lahendi (asi nr 2-20-5958), millega kohustas notarit uuesti läbi vaatama avaldajate taotluse ametitoimingu tegemiseks (kooselulepingu sõlmimiseks). Kõnealune lahend jõustus 27.06.2020.

Kohus leidis, et ühe lepingupoole välisriigi kodakondsus iseenesest ei ole takistuseks kooselulepingu sõlmimisele. Notaril on võimalik kontrollida ka välisriigi kodaniku puhul kooselulepingu sõlmimise eelduste täidetust. Selleks, et kontrollida, ega inimene pole varem abielus või sõlminud kehtivat kooselulepingut, on notaril võimalik küsida välisriigi kodanikust kooselulepingu sõlmijalt sellekohast tõendit. Ka kohus on praktikas väljastanud luba sõlmida kooseluleping ilma abieluvõimetõendita, kohaldades analoogiat [perekonnaseisutoimingute seaduse](#) (PKTS) § 39 lg 5 alusel loa andmisega (välisriigi kodanikule, kelle elukoht on välisriigis või kes on elanud Eestis alla kuue kuu vahetult enne abiellumisavalduse esitamist ja kes mõjuval põhjusel ei saa abieluvõimetõendit esitada, võib kohus, kelle tööpiirkonnas kavatsetakse abielu sõlmida, anda loa abielu sõlmimiseks ilma tõendita). Samuti on võimalik kontrollida, et tegemist pole lähedaste sugulastega. Seda saab kindlaks teha Eesti rahvastikuregistri põhjal ning vajadusel küsides välisriigi kodanikult täiendavaid tõendeid näiteks tema elukohariigi registrist.

Kohtu hinnangul ei takista kooselulepingu sõlmimist asjaolu, et välisriigis ei ole kooselulepingu sõlmimine võimalik. Välisriigi õiguses kooselulepingu regulatsiooni puudumine ei tähenda seda, et sisulised eeldused kooselulepingu sõlmimiseks ei ole täidetud. Juhul kui välisriigis ei ole ette nähtud kooselulepinguga sarnast regulatsiooni või kui seda pole ette nähtud samasooliste paaride jaoks, siis ei pruugi välisriik kooselulepingut tunnustada. See ei takista aga Eestis kooselulepingu sõlmimist. Konkreetsetes kohtuasjas oleks kooselulepingu sõlmimisest keeldumise põhjendusena lähtumine Vene Föderatsiooni õiguses kooselulepingu regulatsiooni puudumisest olnud vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtetega (avaliku korraga) ja seega tuli kohaldada Eesti õigust (REÕS § 7). Kuna Eesti põhiseadus kaitseb ka samasooliste kooselu ja seejuures on samasooliste kooselu ka õiguslikult reguleeritud, siis oleks kohtu arvates Eesti õiguse oluliste põhimõtetega vastuolus kooselulepingu sõlmimisest keeldumine seetõttu, et välisriigi seadused ei näe ette (samasooliste isikute) kooselulepingu sõlmimise võimalust.

Kui välisriigis ei tunnustata kooselulepingut, võib lepingupoolel olla keeruline realiseerida seal oma õigusi (nt minna välisriigis kohtusse kooselulepingut lõpetama või vara jagama), kuid notaril on võimalik lepingupoole selles osas hoiatada. Kui välisriigis ei ole kooselulepingu regulatsiooni, siis saab lepingu tagajärgede osas lähtuda sellest, et kohaldub Eesti õigus. Lisaks võivad pooled lepingus kokku leppida kohaldatava õiguse (REÕS § 32 lg 1). Lisaks sätestab REÕS § 33 lg 1 sätestab, et kui lepingule kohaldatavat õigust ei ole sama seaduse § 32 kohaselt valitud, kohaldatakse lepingule selle riigi õigust, millega leping on kõige tugevamalt seotud. Lepingu sõlmimisest keeldumisel ei saa tugineda sellele, et ei ole teada milline õigus kohaldub lepingu tagajärgedele, kuna see sõltub nagunii pärast kooselulepingu sõlmimist selguvatest asjaoludest.

Kohtu hinnangul ei ole teoreetiline võimalus, et kooselulepingu sõlmimise eesmärgiks võib olla üksnes elamisloa saamine, piisav keeldumaks lepingu tõestamisest. Kui notaril on

sellekohane kahtlus, siis tuleks lähtuda [tõestamiseaduse](#) § 18 lg 2 regulatsioonist, keeldumiseks annaks alust kõrge tõenäosus või veendumus. Kahtlused või veendumus peaksid seejuures tulenema konkreetse lepingu tõestamisega seonduvatest asjaoludest, mitte näiteks sellest, et üks pooltest on välisriigi kodanik. Elamisloa saamiseks ei piisa üksnes kooselulepingu sõlmimisest vaid täidetud peavad olema ka muud tingimused ([välismaalaste seaduse](#) § 138-140). See, kas kooselulepingu sõlmimise põhjuseks on elamisloa saamine, tehakse selgeks elamisloa andmise menetluses.

Kuigi Eestis ei kehti pretsedendiõigust, aitab see lahend kaasa õiguspraktika kujundamisele.

Kooselulepingu sõlmimisest ei saa keelduda põhjusel, et kooseluseaduse rakendusaktid on vastu võtmata. Seaduse rakendajal on kohustus kehtivat seadust täita. Õiguslikud lüngad tuleb ületada põhiseaduspärase tõlgendamise teel. Ühtlasi ei saa seaduse rakendaja kehtestada lisapiiranguid (mh selle suhtes, kelle vahel kooselulepingut sõlmida võimaldatakse).

Loodan, et selgitustest on abi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Koopia: Notarite Koda (ilma isikuandmeteta)